

חנה ראוכבר, "אלה"
בארץ ישראל",
1993. ניכוס
מחדש של ייצוגי
הגוף הנשי

האמת העירומה

מחכים לביקורת מושחזת, חד משמעית וחד
ממדית, על מירי רגב בעניין העירום בפסטיבל
ישראל? אז תכחו. העירום הוא נושא
הרבה יותר מורכב מזה

אחר וישנו העניין העקרוני יותר, הב-
נת הסכנה שבצנזורה בכלל ובהגבלת
אמנות על אחת כמה וכמה.
ההבנה הזאת היא, נודה, כבר עניין
די אוטומטי. אבל אצלנו בעדות הפ-
מיניום היחס לעירום אינו פשוט כל
כך מצד אחד, ברור שנטיח בליסט-
ראות ונשאף להרוג, להשמיד ולאבד
ייצוגים מחפצים ושימוש פורנוגרפי
בגוף הנשי. מצד שני, נילחם בחירוף
נפש על הערך של ביטוי חופשי, על
החירות לחשוב וליצור. אבל מה אם
שתי המטרות המצוינות האלה מתנ-
גשות? מה עושות?
הבעיה כאן עמוקה כעומק

צפי טער
גברת מג'ונדרת

הדבר הכי קל וצפוי לעשות בתגו-
בה לעמדתה של מירי רגב בעניין עי-
רום במופעים בפסטיבל ישראל היה
להתקומם, להתנגד, ללעוג. הסיבות
רבות, מגוונות ובעלות ערך ומשקל
משתנים. ישנו, בין השאר, העניין הש-
קוף-כבר, הריטואל שבמסגרתו שרת
התרבות משחררת התבטאות מחוש-
בת-היטב שמפעילה מיד את שומרי
הסף הישנים והנואשים וכנראה מנ-
חילה לרגב רווח פוליטי מסוג זה או

המשך בעמוד הבא

רחב של נשיות, לאו דווקא כזו שער-נה לציפיות ואמות מידה גבריות, ולא פעם תוך התייחסות של אמניות לגופן כאל חומר אמנותי. עם הניצרות הכר-לטות שעסקו בכך נמנות ג'ני סאביל, אליס ג'יל ואורלן, ובארץ יוכבד וינפ' לה, פמלה לוי, חוה ראוכה, סיגל צבי רי, הילה לולו לין, אריאלה שביד, חיה גרץ, רוני טהרלב ואחרות.

עירום הוא כמובן חלק בלתי נפרד מכך. לא רק שאין סיבה שהוא לא יהיה, אלא דווקא משום שזה נושא שכיח כל כך באמנות במשך כל שנותיה, יש חשיבות בעיסוק בו, בהצגתו מחדש, בפירוק התפישות והנורמות שאנחנו מורגלים בהן בענייננו. וזה בכלל לא פשוט: כך, למשל, ג'ני סאביל מציירת במפניע נשים שאינן עונות לדפוסי היופי המקובלים, ומזוירות לא מחמיאות. אחת הביקורות המופתות כלפיה היא שאין זה אלא צדו השני של מטבע ההחפצה: במקום נשים מושכות, היא מציירת נשים לא-מושכות: הציר נותר מידת המשיכה של נשים בעיניים גבריות.

אתגרים מהסוג הזה מוצבים גם בסוגי מדיה קלילים יותר. כך, למשל, בחורף האחרון הצליחה אמה ווטסון לבלבל רבים: השחקנית האמריקאית הפמיניסטית, שמשמשת שגרירה לענייני נשים מטעם האו"ם, הצטלמה צי-לום חושפני במיוחד למגזין "ואניטי פייר" והואשמה בפמיניזם מקולקל. בתגובה היא ציינה כמובן את חופש הבחירה והדגישה שאין סתירה בין פמיניזם לציצי קשה להכחיש זאת.

ואחרי כל אלה, בכל זאת מתעוררת עוד מחשבה: כאמור, התנגדות קומיס-רית לעירום מעוררת גיחוך. עירום על הבמה, כך הורגלנו לחשוב, מסמל חופש, שחרור, אמת אמנותית וכד'. אבל רגע: אם עירום על הבמה הוא כל כך מובן מאליו - האם הערך שלו לא קטן בעצם? אם אמנות אמורה לקרוא תיגר על תפישות מקובלות, לעורר מחשבה חדשה, אחרת, לגרום לנו לווע בחוסר נוחות על הכורסה המרופדת באולם - מה נועז יותר כיום: עירום על הבמה או כיסוי הגוף דווקא? גם המחשבה הזאת לוקה, אלילי, בבינאריות. ממש כמו היחס למיירי רגב: אל מול ההתנגדות העזה לעמדותיה, הסלידה מהגזענות שהביעה לא פעם, מהחייבוק שלה לחשודים בעבירות מין ועוד ועוד - אם עושים את הטעות של קריאת טוקב-קים על כתבות שעוסקות בה, אי אפשר שלא לסלוד בה במידה מהגעונות והמיווגניה שמובעות בהם כלפיה. מה נאמר, קסם של עולם. □

ההיסטוריה של החברה האנושית, לפחות בתצורתה המוכרת לנו. כי עירום נשי באמנות, באופן מוחלט כמעט, עד לפני זמן לא רב, הוא בעצם עירום נשי על פי המבט הגברי. גברים ציירו, נשים צוירו. ובתרבות המערב כמו בתרבות המערב, גם היחס לעירום היה בינארי: מחד גיסא, ברוח תרבות יוון העתיקה, הגוף האנושי נתפש כסמל של יופי ואצילות, ומאידך גיסא, בהשראה נוצרית - כמקור לבושה ולרגשות אשם. כפי שכתבה החוקרת והאוצרת הבריטית ג'יל סונדרס בספרה - "The Nude: A New Perspective", הכפילות הזאת מתגלמת בגוף הנשי, הנתפש הן כמקור לייצוג אנושי, הן כאובייקט פיתוי, ביטוי לחטא הקדמון.

לכפילות הזאת יש גרסה גם בתקופה המודרנית: מצד אחד שרירה וקיימת למרבה הצער התפישה של גוף האשה כאובייקט מיני, שרק זוכה לתפוצה גדלה והולכת באדיבות ההתפתחות הטכנולוגית (ע"ע הפצת צילומי עירום, שלא לדבר על שידור חי של מעשי אונס ברשתות חברתיות); מהצד האחר, הבחירה בחשיפת הגוף גם עשויה לסמל שחרור נשי - ויעידו משתתפות צעדות השרמוטות בארץ ובחול או פעילות התנועה האמריקאית "Free the Nipple" הפועלת למען זכות הנשים על גופן. אנחנו חיות, לא מיותר להזכיר, בעולם שאין בו כמעט מי שלא צופה בפורנו - אבל במקומות רבים נשים לא יכולות להניק מחוץ לדלת אמותיהן; וזה רק אבסורד אחד מני רבים.

אבל אם חוזרות אל ההיסטוריה שבה היו לנשים עוד פחות אפשרויות בחירה, הרי כדאי לזכור שחלק מיצירות האמנות הקלאסית שימשו במקור לפורנוגרפיה: גברים בעלי מעמד וממון לא רק הזמינו ציורים של נשים בעירום, אלא אף חלקו את הזכות להתבונן בהם עם חבריהם. האם זה אומר שניפרד לשלום ולא להתראות מהאמנות לתולדותיה? ברור שלא. לא רק שאיננו רוצות בכך, אלא שזה אחד הפרדוקסים של המאבק הפמיניסטי: הוא מתקיים כולו בעולם פטריארכלי. אם נחליט, למשל, לא לקרוא יותר לעולם ספרים של גברים שלקו בשנאת נשים, יישארו לנו מעט מאוד ספרים לקרוא. וכן הלאה. הקרקע הקיימת בעייתית, אבל אנחנו חייבות לעמוד עליה כדי לחיות וכדי להיאבק ולשנות אותה, אם אנחנו בוחרות בכך.

אמניות רבות, בעיקר מאז שנות השישים של המאה הקודמת, עוסקות במעין תיקון פמיניסטי בתחום הזה ומנסות לעצמן בחזרה את הייצוג של גוף האשה. זה נעשה תוך פעולה מיוחדת מבט נשית, תוך ייצוג של מגוון

גברים בשם אומרם

"99% מהנשים שנבדקו בבדיקת פוליגרף בבית המשפט לענייני משפחה נמצאו דוברות שקר" (אסף זגורי, שופט בישראל, מדבר שטויות מצוות מהאצבע)

רחב של נשיות, לאו דווקא כזו שערך נה לציפיות ואמות מידה גבריות, ולא פעם תוך התייחסות של אמניות לגופן כאל חומר אמנותי. עם היצירות הבר-לטות שעסקו בכך נמנות ג'ני סאביל, אליס גיל ואורלן, ובארץ יוכבד וינפ' לה, פמלה לוי, חוה ראוכה, סיגל צבי רי, הילה לולו לין, אריאלה שביד, חיה גרץ, רוני טהרלב ואחרות.

עירום הוא כמובן חלק בלתי נפרד מכל. לא רק שאין סיבה שהוא לא יהיה, אלא דווקא משום שזה נושא שכיח כל כך באמנות במשך כל שנותיה, יש חשיבות בעיסוק בו, בהצגתו מחדש, בפירוק התפישות והנורמות שאנחנו מורגלים בהן בענייננו. וזה בכלל לא פשוט: כך, למשל, ג'ני סאביל מציירת במפגיע נשים שאינן עורנות לדפוס היפוי המקובלים, ומזוירות לא מחמיאות. אחת הביקורות המופתות כלפיה היא שאין זה אלא צדו השני של מטבע ההחפצה: במקום נשים מושכות, היא מציירת נשים לא-מושכות: הציר נותר מידת המשיכה של נשים בעיניים גבריות.

אתגרים מהסוג הזה מוצבים גם בסוגי מדיה קלילים יותר. כך, למשל, בחורף האחרון הצליחה אמה ווטסון לבלבל רבים: השחקנית האמריקאית הפמיניסטית, שמשמשת שגרירה לענייני נשים מטעם האר"ם, הצטלמה צי-לום חושפני במיוחד למגזין "ואניטי פייר" והואשמה בפמיניזם מקולקל. בתגובה היא ציינה כמובן את חופש הבחירה והדגישה שאין סתירה בין פמיניזם לציצי קשה להכחיש זאת.

ואחרי כל אלה, בכל זאת מתעוררת עוד מחשבה: כאמור, התנגדות קומיס'רית לעירום מעוררת גיחוך. עירום על הבמה, כך הורגלנו לחשוב, מסמל חופש, שחרור, אמת אמנותית וכד'. אבל רגע: אם עירום על הבמה הוא כל כך מובן מאליו - האם הערך שלו לא קטן בעצם? אם אמנות אמורה לקרוא תיגר על תפישות מקובלות, לעורר מחשבה חדשה, אחרת, לגרום לנו לווע בחוסר נוחות על הכורסה המרופדת באולם - מה נועז יותר כיום: עירום על הבמה או כיסוי הגוף דווקא? גם המחשבה הזאת לוקה, אלילי, בכינארייות. ממש כמו היחס למיירי רגב: אל מול ההתנגדות העזה לעמדותיה, הסלידה מהגזענות שהביעה לא פעם, מהחייבוק שלה לחשודים בעבירות מין ועוד ועוד - אם עושים את הטעות של קריאת טוקב"קים על כתבות שעוסקות בה, אי אפשר שלא לסלוד בה במידה מהגעונות והמיווגניה שמובעות בהם כלפיה. מה נאמר, קסם של עולם. □

ההיסטוריה של החברה האנושית, לפחות בתצורתה המוכרת לנו. כי עירום נשי באמנות, באופן מוחלט כמעט, עד לפני זמן לא רב, הוא בעצם עירום נשי על פי המבט הגברי. גברים ציירו, נשים ציירו. ובתרבות המערב כמו בתרבות המערב, גם היחס לעירום היה בינארי: מחד גיסא, ברוח תרבות יוון העתיקה, הגוף האנושי נתפש כסמל של יופי ואצילות, ומאידך גיסא, בהשראה נוצרית - כמקור לבושה ולרגשות אשם. כפי שכתבה החוקרת והאוצרת הבריטית גיל סונדרס בספרה - "The Nude: A New Perspective", הכפילות הזאת מתגלמת בגוף הנשי, הנתפש הן כמקור לייצוג אנושי, הן כאובייקט פיתוי, ביטוי לחטא הקדמון.

לכפילות הזאת יש גרסה גם בתקופה המודרנית: מצד אחד שרירה וקיימת למרבה הצער התפישה של גוף האשה כאובייקט מיני, שרק זוכה לתפוצה גדלה והולכת באדיבות ההתפתחות הטכנולוגית (ע"ע הפצת צילומי עירום, שלא לדבר על שידור חי של מעשי אונס ברשתות חברתיות); מהצד האחר, הבחירה בחשיפת הגוף גם עשויה לסמל שחרור נשי - ויעידו משתתפות צעדות השרמוטות בארץ ובחז"ל או פעילות התנועה האמריקאית "Free the Nipple" הפועלת למען זכות הנשים על גופן. אנחנו חיות, לא מיותר להזכיר, בעולם שאין בו כמעט מי שלא צופה בפורנו - אבל במקומות רבים נשים לא יכולות להניק מחוץ לדלת אמותיהן; וזה רק אבסורד אחד מני רבים.

אבל אם חוזרות אל ההיסטוריה שבה היו לנשים עוד פחות אפשרויות בחירה, הרי כדאי לזכור שחלק מיצירות האמנות הקלאסית שימשו במקור לפורנוגרפיה: גברים בעלי מעמד וממון לא רק הזמינו ציורים של נשים בעירום, אלא אף חלקו את הזכות להתבונן בהם עם חבריהם. האם זה אומר שניפרד לשלום ולא להתראות מהאמנות לתולדותיה? ברור שלא. לא רק שאיננו רוצות בכך, אלא שזה אחד הפרדוקסים של המאבק הפמיניסטי: הוא מתקיים כולו בעולם פטריארכלי. אם נחליט, למשל, לא לקרוא יותר לעולם ספרים של גברים שלקו בשנאת נשים, יישארו לנו מעט מאוד ספרים לקרוא. וכן הלאה. הקרקע הקיימת בעייתית, אבל אנחנו חייבות לעמוד עליה כדי לחיות וכדי להיאבק ולשנות אותה, אם אנחנו בוחרות בכך.

אמניות רבות, בעיקר מאז שנות השישים של המאה הקודמת, עוסקות במעין תיקון פמיניסטי בתחום הזה ומנסות לעצמן בחזרה את הייצוג של גוף האשה. זה נעשה תוך פעולה מנוודת מבט נשית, תוך ייצוג של מגוון

גברים בשם אומרם

"99% מהנשים שנבדקו בבדיקת פוליגרף בבית המשפט לענייני משפחה נמצאו דוברות שקר" (אסף זגורי, שופט בישראל, מדבר שטויות מצוות מהאצבע)